

HØRINGSUTTALELSE TIL NOU 2013: 1 DET LIVSSYNSÅPNE SAMFUNN

Norske kirkeakademier viser til høringsbrev datert 11.02. 2013 Høring NOU 2013:1 Det livssynsåpne samfunn. Utredningens bredde gjør det til en utfordring å utforme en utfyllende høringsuttalelse knyttet til hver enkelt av de mangfoldige tilrådingene. Uttalelsen vil derfor være avgrenset til kommentarer på de områdene av utredningen Norske kirkeakademier finner spesielt viktige

‘Norske kirkeakademier er en frivillig, tverrkirkelig og selvstendig bevegelse som arbeider i skjæringspunktet mellom kirke, kultur og samfunn. Bevegelsen har som formål

- å bidra til dialog mellom forskjellige grupper av mennesker
- å skape møteplasser for fordypning og meningsbrytning om evige spørsmål så vel som tidsaktuelle utfordringer
- å muliggjøre åpne samtaler med rom for innsikt, engasjement og kritikk

Bevegelsen har eksistert i 55 år, og har i dag 65 medlemsakademier rundt om i landet. De står årlig for ca. 400 arrangementer av ulike slag. NKA er ikke en organisasjon innen Den norske kirke. Organisasjonen mottar en bevilgning over Kulturrådets budsjett.

Generelle merknader

NKA støtter en rekke av utredningens hovedkonklusjoner og vil understreke verdien av selve uttrykket «Det livssynsåpne samfunn». Betegnelsen «livssynsåpen» er en god og presis basis for en fremtidig helhetlig tros- og livssynspolitik. Vi er enig med utvalget i at en slik politikk bør være aktivt støttende og legge til rette for religion og livssyn i det offentlige rom. Begrepet *livssynsåpent* medfører en politisk hovedretning der tro og livssyn ikke skal bort fra det offentlige rom, men at det snarere er et naturlig og berikende innslag. Utredningens førende premiss om «et livssynsåpent samfunn» er en god og riktig tilnærming, og en viktig dreining bort fra ideen om et livssynsnøytralt samfunn eller en livssynsnøytral offentlighet. Utredningens drøfting av tro og livssyn er mer preget av åpenhet og aksept for tro og livssyn som en integrert og selvsagt del av folks liv. På denne måten gis det tydelig aksept og rom for ulike tros-stemmer i fremtidens Norge. Rapporten legger til rette for at ulike former for tros- og livssynspraksis skal kunne komme til uttrykk. Dette er en konstruktiv tilnærming til feltet.

Et livssynsåpent samfunn anerkjenner at tros- og livssynssamfunn er samfunnsinstitusjoner som opprettholder, bygger og utvikler kultur og fellesskap. En aktivt støttende tros- og livssynspolitikkk må legge til rette for at ulike tros- og livssynssamfunn kan bidra til integrering, verdier og samfunnsutvikling, noe et pluralistisk samfunn trenger i stort monn.

NKA støtter utvalgets vurdering om at prinsippene om likebehandling og ikke-diskriminering må være styrende for norsk tros- og livssynspolitikkk. NKA slutter seg også til utvalgets åtte grunnleggende prinsipper for en menneskerettighetsbasert, aktivt støttende og ikke-diskriminerende politikkk. Innen rammen av en slik politikkk må alle akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynsuttrykk i det offentlige rom. NKA vil likevel peke på at andre forhold bør vektlegges når det skal utformes en helhetlig tros- og livssynspolitikkk. For eksempel gjelder dette bredde i oppslutning og geografisk tilstedeværelse, historisk og kulturell betydning er noen eksempler på forhold som bør reflekteres. Et religions- og livssynsåpent samfunn anerkjenner at tros- og livssynssamfunn er samfunnsinstitusjoner som opprettholder, bygger og utvikler kultur og fellesskap. Et tros- og livssynsåpent samfunn bygges best ved at gjeldende ordninger og tros- og livssynsmessig tilstedeværelse i større grad utvides til å inkludere et mangfold av tros- og livssynsaktører, og ikke ved å redusere nærværet til Den norske kirke

NKA vil gi særlig støtte til det åttende prinsippet om at alle bør akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom. Vi vil imidlertid peke på at prinsippet ikke bare bør gjelde praksis. Det å tåle å bli eksponert for hverandres religiøse og livssynsmessige symboler i det offentlige rom, bør inngå i dette prinsippet.

Det er gledelig at utvalget så tydelig støtter prinsippet om at den enkelte samfunnsborger skal ha frihet til å velge «et annet liv» enn gjennomsnittet. Det er også positivt at utvalget så tydelig erkjenner at en religion eller et livssyn er mer enn en interesse, men for mange er sentral del av deres identitet, som de ikke kan tre ut av ettersom det måtte passe.

NKA gir sin fulle støtte til at menneskerettslige prinsipper skal være en del av grunnlaget for en religions- og livssynspolitikkk. Dette grunnlaget har ikke i tilstrekkelig grad vært til stede tidligere. Imidlertid vil NKA peke på at menneskerettslige prinsipper ikke nødvendigvis kommer i konflikt med ønsket om å ivareta tradisjons- og kulturperspektivet, og at det vil være fullt mulig å utforme en tros- og livssynspolitikkk som både ivaretar individets religionsfrihet, organisert tro og livssyn og betydningen av kultur og tradisjon.

Samtidig vil NKA fremheve at noen sentrale prinsipielle perspektiver er blitt underbelyst eller skjevbelyst i utredningen. NKA mener at utredningen i drøftelsen av en rekke konkrete problemstillinger legger til grunn en smalere forståelse av religion enn dette. Det kan synes som om utredningen i hovedsak vurderer tro og livssyn som uttrykk for meninger, oppfatninger og holdninger til de "største" spørsmål i livet og til sentrale etiske spørsmål (s. 85). Det kan også virke som om tro og religion først og fremst forstås ut fra den virksomhet og aktivitet som skjer i regi av tros- og livssynssamfunn. Dette blir etter NKAs mening begrensende til en forståelse av religion, som blant annet kommer til uttrykk i tradisjoner, høytids- og årstidsmarkeringer, kunst, bygninger og ritualer. En av konsekvensene av en slik avgrenset forståelse av religion er at utredningens drøftinger først og fremst omhandler statlig politikkk overfor tros- og livssynssamfunn, dvs institusjonalisert tros- og livssynspraksis. Tro og livssyn omfatter imidlertid flere områder/fenomener som ikke fanges opp i utvalgets drøftinger. NKA finner at religion ofte blir sett i et tros- og livssynsperspektiv, og ikke samtidig i et kultur- og sivilisasjonsperspektiv. Utredningen kan synes å underspile kulturarens betydning, og i denne sammenheng Den norske kirkes rolle. Religion er blant annet også kultur – både taus og artikulert, riter, praksiser, tradisjoner, opplevelser, holdninger, emosjoner, sanselige erfaringer, normgrunnlag og verdisystemer. Utvalgets noe snevre tilnærming til religion rammer ikke bare kristen religion, men også andre religioner. Når en mer helhetlig tros- og livssynspolitikkk skal utformes, må den basere seg på en bredere religionsforståelse. Det er en viss diskrepans

mellom utredningens tittel og innhold. Den lovende tittelen korresponderer ikke på alle punkter med innholdet. I en rekke konkrete anbefalinger er det mulig å se en tendens til å betrakte religion/livssyn som noe staten bør kontrollere. Dette kommer til syne bl.a. i standpunktene når det gjelder å stille betingelser til tros- eller livssynssamfunnenes styringsstrukturer for at de skal kunne få offentlig støtte til barne- og ungdomsarbeid, i antallskravene for å få støtte i det hele tatt, i synet på helsepersonells reservasjonsrett m.v.

Når det gjelder en smal versus en bredere forståelse av religionens rolle, vil NKA vise til Enger-utvalget og NOU 2013: 4 Kulturutredningen 2014. Her beskrives kirken – i bred og økumenisk forstand – som en kulturinstitusjon i kraft av sin rolle som forvalter av landets religiøse kunnskapstradisjoner og rituelle liv, som møteplass i samfunnet og pådriver for folkeopplysningsarbeid. Enger-utvalget understreker også kirkens betydning som formidler av kulturarven, slik den er innvevd i kirkebygg og menneskers livsriter. Dette er et viktig perspektiv som også må tas med dersom tros- og livssynspolitikken skal være helhetlig. Mange kirkesamfunn i Norge utgjør en viktig arena for kirkemusikk, visuell kunst og andre kulturaktiviteter, både profesjonell virksomhet og amatørkultur.. Kirken fremstår mange steder som en sentral produsent av og arena for kunst og kultur. Dette er en del av det Enger-utvalget regner som en den kulturelle grunnmuren, og NKA mener at denne delen av kulturarven er et selvsagt innslag i det livssynsåpne samfunn. Ikke minst vil vi understreke betydningen av alle kirkebygningene, og at disse representerer en kulturell verdi langt utover deres gudstjenestelige bruk. Kirkebygningene representerer en kulturell, geografisk og trosmessig tilhørighet for svært mange mennesker. En fremtidig tros- og livssynspolitikk må balansere hensynet til menneskerettslige perspektiver og en bredere forståelse av tilhørighet til en religion eller et livssyn.

Kirkebygninger

Kirkebygninger er ett område der prinsippet om likebehandling må nyanseres med flere hensyn. Det er ikke tilstrekkelig å betrakte kirkene som lokaler for Den norske kirkes aktivitet. Blant kirkebygningene finner vi mange av de eldste stående bygningene i landet. Disse er gjennom århundrene reist av stedets folk, alltid bygget med omtanke og stolthet, og de fleste steder var kirken det eneste offentlige bygget. Følgelig fikk den en sentral plassering og ble utstyrt med det beste man kunne fremskaffe av arkitektur, håndverk og kunst.

Kirkebygningene har de fleste steder stor betydning for stedets identitet og innbyggernes stedstilhørighet, uavhengig av deres forhold til det som foregår inne i bygningen. Kirker finnes i alle kommuner, og i mange av kommuner er kirken det eldste bygget. Kirkene inneholder store mengder kirkeinventar og kirkekunst av nasjonal kulturminneverdi. Kirkene har derfor i tillegg til sin funksjon som lokaler for Den norske kirkes virksomhet en funksjon som identitetsbygg og kulturminner. Kirkebyggenes betydning tilsier at dette særlige statlige ansvar for deres kulturminneverdier ikke alene må vurderes som et bidrag til trossamfunnet Den norske kirke, men må være en del av en bredere forstått kulturpolitikk. NKA er glad for at utvalget mener at offentlige støtteordninger til vernede og fredede kirkebygg bør videreføres. Bygninger tilhørende andre trossamfunn kan naturligvis også omfattes av særlige ordninger.

Spesifikke merknader

Kapittel 9

NKA støtter Tros- og livssynspolitisk utvalg når det skriver:

Det kan være saklige grunner for ikke å likebehandle i noen tilfeller: Dette kan på den ene siden innebære å gjøre tilpasninger for å ivareta minoriteter på den ene siden og på den annen side akseptere

at den historiske bakgrunnen kan legge føringer. Det norske samfunn er i dag preget av kristendommens sentrale stilling gjennom tusen år. Den har preget menneskers skikker og tanker, og gitt seg utslag i en kalender basert på kristne høytider og en bygningsmasse i form av kirker som har fulgt innbyggerne i hverdag og fest. Disse forholdene vil i noen grad innebære forskjellsbehandling. Samtidig er det viktig at offentlige tjenester og ordninger for framtida i større grad tilpasses et samfunn med større livssynsmessig mangfold.

Dette er etter NKAs mening en tilnærming som både tar hensyn til mangfoldet av tro- og livssyn, samtidig som den ivaretar kristendommens spesielle posisjon i Norge.

Kapittel 10

NKA er enig med utvalget i at det er fullt mulig å anerkjenne den særskilte plass og rolle som Den norske kirke har hatt i landets tradisjon og historie, og samtidig sørge for en full og reell statlig likebehandling av ulike tros- og livssynssamfunn i framtiden. Derimot er NKA ikke enig i at andre og tredje ledd i Grunnlovens § 16 skal oppheves, slik at §16 endres fra: «Alle Indvaanere af Riget have fri Religionsøvelse. Den norske Kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forbliver Norges Folkekirke og understøttes som saadan af Staten. Nærmere Bestemmelser om dens Ordning fastsættes ved Lov. Alle Tros- og Livssynssamfund skal understøttes paa lige Linje» til «Alle Indvaanere af Riget have fri Religionsudøvelse. Alle Tros- og Livssynssamfund skal understøttes på lige Linje.»

NKA deler heller ikke utvalgsflertallets mening om at Grunnlovens § 2 bør endres ved å fjerne henvisningen til «vor kristne og humanistiske arv».

Kapittel 11.2 Formålsparagrafen for skolen

(Merknad: Formålsparagrafen står i opplæringsloven, og gjelder hele opplæringen, ikke bare skolen.)

NKA er enig i at NOU 2007:6 (Bostadutvalget) inneholdt gode formuleringer for opplæringens verdiforankring. NKA mener imidlertid at den endelige formålsparagrafen, slik den ble vedtatt av et samlet Storting i desember 2008, ivaretar både hensynet til samlende fellesverdier, kristendommens særstilling og likeverdet til andre religioner og livssyn. NKA kan ikke se at det er grunn til å gå i gang med å endre denne etter så kort tid.

Kapittel 19.4.2

NKA er glad for at utvalget peker på betydningen av at lærere er kvalifiserte til å håndtere de utfordringer en flerkulturell skole representerer: *Utvalget vil understreke at det i lærerutdanningen må gis tilstrekkelig faglig bakgrunn for alle lærere til å håndtere tros- og livssynsrelaterte spørsmål (s.248)*

Lærere er nøkkelpersoner i det livssynsåpne samfunn. Kunnskaper om religioner og livssyn er med på å gi dem den innsikt og forståelse som er avgjørende for en god skole der integrering og inkludering får de beste vilkår. Religionsundervisning bør derfor være et eget, obligatorisk fag i lærerutdanningen.

Kapittel 21

Fra NKAs ståsted som en paraplyorganisasjon med dialog som hovedperspektiv, er det positivt at utvalget sterkt framholder dialog ikke bare som et instrument, men som en aktivitet med betydelig egenverdi. NKA arbeider aktivt for å fremme dialog, inkludert religionsdialog. Det skjer vesentlig gjennom medlemsakademiens virksomhet, men sentralt også bl.a. gjennom Filmseminaret Den andres ansikt, Sakral Festival og gjennom andre tiltak innen rammen av KULT – senter for kunst, kultur og kirke i Oslo bispedømme. Dialog rundt eksistensielle spørsmål og ulike tros- og livssynsspørsmål er grunnleggende i vår virksomhet.

Kapittel 26

Norske kirkeakademier er en organisasjon som er basert på frivillig og ideell innsats. Vi har derfor også noen kommentarer knyttet til vurderingen av frivillighet og støtteordninger. Organisasjoner basert på tro og livssyn utgjorde noen av de første frivillige organisasjonene i Norge, og har gjennom historien spilt en viktig rolle i utviklingen av sivilsamfunnet i Norge. Både innen Den norske kirke og øvrige tros- og livssynsorganisasjoner foregår det betydelig frivillig innsats. I et økumenisk frivillighetsperspektiv, vil Norske kirkeakademier peke på at det må etableres en helhetlig frivillighetspolitikk som har vekst og utvikling i frivillig sektor som mål. En helhetlig tros- og livssynspolitikk må også inneholde en helhetlig frivillighetspolitikk, med virkemidler som sikrer gode og forutsigbare rammebetingelser, kunnskapsinnhenting, forenkling og prinsipper for samhandling mellom offentlig og frivillig sektor.

Kapittel 26.1.1: om statlig merverdiavgiftskompensasjon: NKA støtter utvalget når det ikke vil foreslå store endringer i gavefradragssystemet eller momskompensasjonssystemet for frivillige organisasjoner. NKA gir også støtte til påpekningen av at ordningene bør utformes så enkelt som det er forsvarlig å gjøre, og at informasjon må bli gitt på en god måte, slik at bruken av disse ordningene kan bli mer likeverdig blant ulike tros- og livssynssamfunn. NKA støtter også utvalgets understreking av at ordningene bør utformes så enkelt som mulig, slik at ordningene blir tilgjengelige for små og store frivillige organisasjoner. NKA ønsker endringer i momskompensasjonssystemet slik at kompensasjonen i størst mulig grad skal samsvare med hver enkelt organisasjons reelle momskostnader og slik at reglene for hvem som kan delta i ordningen må bli tydeligere